

บทนำ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับการพัฒนาประเทศ

โดย

พรพิมล วรดิถ

ในมหามงคลสมัยวันที่ 12 สิงหาคม พุทธศักราช 2545
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญ
พระชนมพรรษา 70 พรรษา ซึ่งได้นำความปลาบปลื้มปิติยินดีมาสู่
ประชาชนชาวไทยอย่างล้นพ้นและพร้อมใจกันถวายพระพร และ
ถวายความจงรักภักดีแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐแก่ปวงชนชาวไทยทรงอุทิศพระวรกายและ
พระสติปัญญาบำเพ็ญพระราชกรณียกิจต่างๆ ซึ่งได้สร้างคุณ
ประโยชน์ให้เกิดแก่ประเทศชาติ และสร้างความผาสุกให้เกิดขึ้น
กับปสกนิกรของพระองค์มากมายสุดที่จะพรรณนา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันศุกร์ที่ 12 สิงหาคม พุทธศักราช 2475 ทรงเป็นพระธิดาพระองค์ใหญ่ของพลเอกพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ และหม่อมหลวงบัว กิติยากร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระนามว่า “สิริกิติ์” พระนามชั้นเดิมคือ ม.ร.ว. สิริกิติ์ กิติยากร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอภิเษกสมรสกับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 28 เมษายน พุทธศักราช 2493 โดยทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดารวม 4 พระองค์ ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์นั้น สภาพเศรษฐกิจไทยยังคงบอบช้ำจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาวะความเป็นอยู่ของคนไทยอืดอาด ผิดเคือง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเริ่มกิจกรรมต่างๆ เพื่อช่วยเหลือพสกนิกรให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเริ่มเสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่ต่างๆ ของประเทศนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 เป็นต้นมา โดยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทรงทราบฐานะความเป็นอยู่ ปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของราษฎรเพื่อจะได้ทรงช่วยเหลือเท่าที่พระองค์จะทรงสามารถกระทำได้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินเคียงข้างองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปในทุกถิ่นที่ ด้วยพระวิริยะ อุตสาหะสนองได้เบื้องพระยุคลบาทในด้านต่างๆ ทำให้ทรงได้รับทราบฐานะความเป็นอยู่ ปัญหาและข้อมูลความทุกข์ยากของประชาชนด้วยพระองค์เอง

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จึงมีขึ้นตรงตามความต้องการพื้นฐานที่แท้จริงของชนบท และเป็นการแก้ไขปัญหาคความยากจนที่บรรดานักวิชาการด้านพัฒนายอมรับยกย่องว่าทรงมีพระ

อัจฉริยภาพสูงส่งยิ่ง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริดังกล่าว ปัจจุบันกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย อาทิ

โครงการศิลปาชีพพิเศษเพื่อผู้ยากไร้

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงสนพระราชหฤทัยศึกษางานศิลปะอย่างจริงจังและสม่ำเสมอมาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะงานหัตถกรรมซึ่งเป็นศิลปะพื้นบ้าน จากการที่พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรทั่วทุกภาคของประเทศ ทรงพบว่าคนไทยทุกภาคมีความถนัดทางงานฝีมือเป็นอันมาก เช่น การทอผ้า จักสาน แกะสลัก ถัก ปั่น วาด

และการประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุพื้นบ้าน หลายท้องถิ่นมีช่างฝีมือชั้นเลิศ ซึ่งสืบทอดงานศิลปะจากบรรพบุรุษ

แต่ศิลปะอันทรงคุณค่าเหล่านี้กำลังเสื่อมสูญไป เพราะขาดการส่งเสริมและสนับสนุน

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงตระหนักในคุณค่าของศิลปะประจำชาติ จึงทรงมีพระราชดำริให้ฟื้นฟู ส่งเสริม และธำรงรักษา

งานศิลปะไทยโบราณไว้ให้คงอยู่ตลอดไป ดังนั้น จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ

ขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม 2519 และทรงเปิดศูนย์ศิลปาชีพขึ้นในเขตพระราชฐาน สวนจิตรลดา ในพระราชวังดุสิต

และในพระราชนิเวศน์ในต่างจังหวัด ทรงคัดเลือกนักเรียนศิลปาชีพ

หาครูมาถ่ายทอดวิชา และเปิดสอนแก่ผู้สนใจ พระราชทานแนวความคิดในการพัฒนางาน

ฝีมือด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่รักษาเอกลักษณ์ของศิลปะไทยไว้

วิชาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เปิดสอนมีหลายแผนก เช่น

แผนกเครื่องถม เครื่องเงิน เครื่องทอง

คร่ำ แผนกทอผ้า แผนกปักและตัดเย็บ แผนกจักสานย่านลิเภา

และอื่นๆ แผนกเขียนลาย และแผนกเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

นอกจากนี้ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ฟื้นฟูงานช่างสิบหมู่ของไทยไว้ให้คงอยู่สืบทอดเป็นมรดกของชาติตลอดไป

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับที่มาของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2534

ซึ่งวารสารเศรษฐกิจและสังคมขออัญเชิญมา ณ ที่นี้ดังนี้

“ข้าพเจ้าได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำของพระราชทานไปช่วยเหลือราษฎร มักจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค แล้วก็รับสั่งกับข้าพเจ้าว่าการช่วยเหลือแบบนี้เป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้า ซึ่งช่วยเขาไม่ได้จริงๆ ไม่เพียงพอ ทรงคิดว่าทำอย่างไรจึงจะช่วยเหลือชาวบ้านเป็นระยะยาว คือทำให้เขามีหวังที่อยู่ดีกินดีขึ้น ลูกหลานได้เข้าโรงเรียน ได้เรียนหนังสือ ซึ่งในเรื่องนี้รัฐบาลได้พยายามส่งเสริมอยู่แล้ว เขาเพิ่มจำนวนโรงเรียนขึ้นอย่างสม่ำเสมอ”

“แต่ชาวบ้านชาวไร่บอกว่า เขาส่งให้ลูกไปเรียนหนังสือ ไปเข้าโรงเรียนไม่ได้ เพราะต้องอาศัยอยู่เป็นกำลังช่วยกันทำมาหากิน ดังนั้นจะพบเด็กที่อยู่ในวัยเรียน และไม่ได้เรียนหนังสืออีกมาก ส่วนมากก็ได้จบ ป.4 ซึ่งก็น่าเป็นห่วง”

“ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเริ่มคิดหาอาชีพเสริมให้แก่ครอบครัว ชาวนา ชาวไร่ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงหาแหล่งน้ำในการให้ทำไร่ทำนาของเขา เป็นผลต่อประเทศไทยต่อบ้านเมือง ทรงพระราชดำเนินไปตามไร่ของเขาต่างๆ ทรงคิดว่านี่เป็นการให้กำลังใจและที่ทรงให้ข้าพเจ้าดูแลครอบครัวก็เลยเป็นที่เกิดของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ”

การดำเนินงานศิลปาชีพพิเศษ ได้ดำเนินการอย่างมีหลักการเป็นระบบและเป็นการดำเนินงานอย่างครบวงจร ตั้งแต่การสอน การผลิตและการตลาด โดยการตลาดเป็นเรื่องสำคัญที่พระองค์ได้ทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในระยะเริ่มแรกตลาดของงานศิลปาชีพก็คือพระองค์เอง นั่นคือใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการรับซื้อทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านชาวไร่เหล่านั้นได้มีรายได้และเกิดกำลังใจที่จะผลิตต่อไป ต่อมาเมื่อผลงานศิลปาชีพมีคุณภาพมากขึ้น พระองค์จึงทรงรับเป็นนักการตลาดของงานศิลปาชีพโดยได้เสด็จไปเผยแพร่และส่งเสริมการตลาดถึงต่างประเทศ มีการจัดแสดงงานศิลปาชีพในต่างประเทศ จนทำให้งานศิลปาชีพได้เผยแพร่ไปในตลาดต่างประเทศ มีตลาดที่กว้างขวางในระดับโลก ขณะที่เมืองไทยเองก็มีร้านค้างานศิลปาชีพอยู่หลายร้านในเมืองใหญ่ๆ และมีการจัดตั้งศูนย์ศิลปาชีพขึ้นตามพื้นที่ต่างๆ ในทุกภูมิภาค ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อชาวชนบทไทยอย่างหาที่สุดมิได้

โครงการด้านการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสภาพแวดล้อมและการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ พระองค์ได้ทรงมีพระราชโอรสเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2518 ซึ่งวารสารเศรษฐกิจและสังคมขอัญญาเฉลิมมา ณ ที่นี้ ดังนี้

“ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีอยู่จำกัด ในขณะที่ประชากรของโลกนั้นเพิ่มจำนวนอย่างมากและรวดเร็ว ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดขาดแคลนและทำให้การดำเนินชีวิตในโลกนี้ยากลำบากขึ้นทุกวัน ภาวะเช่นนี้ก็มีใช่จะเป็นภาวะที่เกิดขึ้นชั่วคราว หากแต่จะต้องเป็นไปโดยตลอดและอาจทวีความรุนแรงขึ้นต่อไป แต่ถ้าทุกฝ่ายเห็นใจกัน มีความรอบรู้และเข้าใจว่าเวลานี้ทั่วโลกเกิดความยากเข็ญเพราะภาวะการเงินปั่นป่วน สั่นสะเทือน เพราะขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญๆ หลายอย่างแล้วพยายามที่จะอะลุ่มอล่วยกัน ไม่เห็นแต่ประโยชน์ตัวข้างเดียว ต่างฝ่ายตั้งใจที่จะค้าจุนกัน ช่วยเหลือกันคนละไม้ละมือ ก็พอที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสะดวกสบาย”

พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริตลอดจนทรงดำเนินการตามหลักวิชาการซึ่งเป็นหลักสำคัญของการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยทรงให้จัดตั้งโครงการต่างๆ ในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติขึ้น อาทิ โครงการป่ารักษ์น้ำเป็นการฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรม ปรับปรุงต้นน้ำลำธาร โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ดินทำกินได้มีที่ดินทำกินเป็นหลักแหล่ง ส่งเสริมให้ราษฎรได้ประกอบอาชีพที่ถนัด อาทิ ส่งเสริมการประกอบอาชีพการเกษตร งานศิลปาชีพต่างๆ เพื่อให้มีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และให้ราษฎรเหล่านั้นได้ฟื้นฟูสภาพป่าซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร โครงการจัดตั้งหมู่บ้านชาวไทยภูเขาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในความรับผิดชอบของกองพลพัฒนาที่ 3 ซึ่งได้จัดตั้งหมู่บ้านชาวไทยภูเขาขึ้นในพื้นที่ของจังหวัดตาก และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ

พระบรมราชินีนาถ ที่ให้ราษฎรชาวไทยภูเขาสมัครใจไปเป็น
ยามตามแนวชายแดนเสริมสร้างศักยภาพของพื้นที่ และชุมชน
ให้มีความพร้อมในการพัฒนาและป้องกันตนเอง เพื่อเป็น
ถิ่นฐานที่มั่นคงถาวรต่อไป และพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งการ
บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามแนวทาง
การอยู่ร่วมกันของคนกับป่าในลักษณะบ้านเล็กในป่าใหญ่ โดย
ได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จัดตั้ง
หมู่บ้านชาวไทยภูเขาให้เป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนมีการ
พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านพัฒนาอาชีพทางการเกษตร
ดูแลด้านสาธารณสุขพื้นฐาน สุขภาพอนามัยของราษฎรในหมู่บ้าน
สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาป่าภูเขาเขียวให้เป็นสวนสัตว์ธรรมชาติ
โครงการจัดสวนนกที่เขาเขียว และที่ศูนย์ศิลปาชีพพิเศษบางไทร
เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนรักและหวงแหนสัตว์ป่า ตลอดจนทรงมีพระ
ราชดำริให้จัดตั้งศูนย์วิจัยและเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า ปลาน้ำจืดและ
ขยายพันธุ์เต่าทะเลอีกหลายโครงการ

นอกจากนั้นสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงพบว่าประชาชนในชนบทโดยเฉพาะในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกล
ส่วนใหญ่จะยากจน และขาดแคลนทั้งอาหารเครื่องนุ่งห่ม ขาดปัจจัย
ในการดำรงชีพ ขาดโอกาสทางการศึกษา และขาดความรู้ในการ
ประกอบอาชีพเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการบุกรุกทำลายทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของ

ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร ทรัพยากรที่สำคัญของชาติถูกทำลาย จึงได้
พระราชทานพระราชดำริให้ดำเนินโครงการฟาร์มตัวอย่างขึ้น
ในหลายพื้นที่ เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในพื้นที่
ดังกล่าว ด้วยการส่งเสริมให้ราษฎรทำการประกอบอาชีพที่มั่นคง
ส่งเสริมให้เลี้ยงสัตว์ชนิดต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งอาหารในพื้นที่
เพื่อช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า ต้นน้ำลำธาร
และรักษาสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ไม่ให้เกิดการทำลายอีกต่อไป
โดยนำราษฎรในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียงมาฝึกปฏิบัติงาน
เลี้ยงสัตว์ในฟาร์ม มีการจ้างแรงงานราษฎรที่ยากจน และขยาย
พันธุ์สัตว์เผยแพร่ให้นำไปเลี้ยงในครัวเรือน ซึ่งทำให้ราษฎรที่ได้
เรียนรู้วิธีการทำงานในฟาร์มแล้วนำกลับไปประกอบอาชีพเองได้
เป็นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น อันเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน
เป็นการพระราชทานการศึกษานอกระบบให้แก่ราษฎร เพื่อชีวิต
ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งฟาร์มตัวอย่างที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริ
ให้จังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อพสกนิกร
ที่ยากจนของพระองค์ให้มีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สำหรับทางด้านทรัพยากรชายฝั่งทะเล สมเด็จพระ
นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริพระราชทาน
ความช่วยเหลือราษฎรผู้ประกอบอาชีพประมงรายย่อยระดับ
พื้นบ้าน ในจังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ในพื้นที่โครงการ
ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลปี 2544 จังหวัดปัตตานีและจังหวัด
นราธิวาส โดยมีเป้าหมายสำคัญเป็นการฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง

ทะเล โดยการปลูกป่าชายเลนเพิ่มขึ้นภายในพื้นที่โครงการฯ ในจำนวนเนื้อที่ที่สำรวจไว้สำหรับดำเนินการแล้ว 1,000 ไร่ และดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมและในบริเวณชายฝั่งทะเลให้มีสภาพอุดมสมบูรณ์ขึ้น โดยการปลูกเสริมพันธุ์ไม้หญ้าทะเล เพื่อให้มีระบบนิเวศที่เอื้ออำนวยต่อการขยายพันธุ์และการเลี้ยงตัวอ่อนและสัตว์น้ำ

นอกจากนั้น ยังทรงรวมโครงการพัฒนาอาชีพของราษฎรด้วยการส่งเสริมงานศิลปาชีพเข้าไปในโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหลายโครงการ เป็นการเสริมอาชีพให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ส่งเสริมให้มีความรักสมัครรักป่า รักสัตว์ป่า ช่วยดูแลปลูกป่า เป็นการดำเนินงานด้านวนศาสตร์ชุมชนที่ส่งผลถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติโดยตรง

ด้านการพัฒนาสังคม

จากการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ติดตามโดยเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในชนบททั่วทุกภาคของประเทศ สิ่งที่พระองค์ได้ทรงพบเห็นอยู่เสมอเป็นประจำคือ ความยากจน การเจ็บไข้ได้ป่วย และความเป็นอยู่ที่ด้อยมาตรฐานของประชาชน ดังนั้นพระองค์จึงได้ทรงช่วยเหลือ โดยทรงมีแนวพระราชดำริในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกๆ ด้าน เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนเอง อาทิ

ด้านการสังคมสงเคราะห์

เมื่อพระองค์เสด็จไปที่ใดก็จะมีสิ่งของจำเป็นในการดำรงชีวิตสำหรับพระราชทานให้ชาวชนบทผู้ยากจน หากทรงทราบว่าผู้ใดตั้งใจจะประกอบอาชีพโดยสุจริต แต่ขาดเงินทุนในการดำเนินการก็จะพระราชทานเงินทุนสำหรับการดำเนินการในขั้นต้น และทุกครั้งที่เสด็จ แปรพระราชฐานไปประทับแรมตามภูมิภาคต่างๆ “คณะแพทย์พระราชทาน” จะตามเสด็จไปรักษาคคนไข้ในชนบท หากคนไข้ใดจำเป็นต้องส่งตัวเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลก็จะรับไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์

ด้านสาธารณสุขมูลฐาน

ทรงมีแนวพระราชดำริในการพัฒนาสาธารณสุขขั้นมูลฐานในหลายรูปแบบและหลายด้าน เพื่อให้ประชาชนสามารถมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องสาธารณสุขขั้นมูลฐานอย่างกว้างขวาง และสามารถป้องกันหรือช่วยเหลือตัวเองได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งได้บังเกิดโครงการต่างๆ เช่น โครงการหมอบ้านโดยการคัดเลือกประชาชนในหมู่บ้านเข้ารับการอบรมในเรื่องสาธารณสุขขั้นมูลฐาน ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้กลับไปช่วยเหลือประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง สำหรับโครงการใดที่มีการดำเนินการพัฒนาแบบผสมผสาน โดยเฉพาะการจัดชุมชนสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจะพระราชทานแนวการพัฒนาให้ประชาชนกลุ่มนี้ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตรวมอยู่ด้วย ทั้งในแง่ของอาหารที่บริโภคและที่อยู่อาศัยที่ถูกสุขลักษณะ

ด้านการศึกษา

พระราชทานโครงการการศึกษาอกระบบให้กับประชาชนในชนบทในหลายรูปแบบ ดังตัวอย่างเช่นการพระราชทานศาลารวมใจ ซึ่งส่วนหนึ่งจะจัดเป็นห้องสมุด อีกส่วนหนึ่งจัดเป็นห้องปฐมพยาบาลมียาพระราชทาน และทรงคัดเลือกชาวบ้านที่ไปอบรมการปฐมพยาบาลแล้วให้กลับมาทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลศาลารวมใจ ขณะนี้มีศาลารวมใจเปิดบริการประชาชนในหลายพื้นที่ อาทิ ที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดปัตตานี นอกจากนี้พระองค์ได้พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในด้านการศึกษาของเยาวชนด้วย โดยในแต่ละปีจะพระราชทานทุนการศึกษาให้เยาวชนผู้ยากจนในชนบทได้เข้าศึกษาในระบบตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา

การพัฒนาอาชีพ

นับเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้ทรงสนับสนุน

เกษตรกรในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เขาเหล่านั้นมีรายได้เพิ่มขึ้นด้วยการแนะนำให้เกษตรกรได้มีอาชีพเสริมตามทักษะความสามารถและพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น

การพัฒนาจิตใจ

ทรงมีแนวพระราชดำริให้พัฒนาควบคู่กันไปกับการพัฒนาในด้านอื่น โดยมีพระราชประสงค์ที่จะปลูกฝังคุณธรรมควบคู่ไปกับการส่งเสริมอาชีพและการพัฒนาด้านอื่นๆ ด้วย

การจัดตั้งธนาคารสมอง

สืบเนื่องจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานในที่ประชุมมหาสมาคม ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2543 เนื่องในมงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งมีประเด็นรับสั่งเกี่ยวกับเรื่องธนาคารสมองโดยการนำผู้ที่เกษียณอายุแล้ว แต่ยังมีความรู้ความสามารถมาช่วยงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ คณะรัฐมนตรีได้ดำเนินการเพื่อสนองพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในการจัดตั้งธนาคารสมอง โดยมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นหน่วยทะเบียนกลางธนาคารสมอง ประสานเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ เพื่อให้ผู้ควาอาสาได้นำความรู้ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญ มาช่วยงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ในการพัฒนาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันมีผู้ที่เกษียณอายุจากภาครัฐและเอกชน ได้สมัครเป็นอาสาสมัครธนาคารสมองจำนวน 2,157 ราย โดยได้ทำงานให้ความช่วยเหลือในการเป็นวิทยากรให้คำปรึกษาเพื่อแก้ไข

ปัญหาต่างๆ แก่หน่วยงาน องค์กรและชุมชนต่างๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ โดยไม่หวังผลตอบแทนส่วนตัว ซึ่งการทำงานของธนาคารสมองที่ผ่านมามุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความอยู่ดีมีสุขให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน เพื่อสนองพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อประชาชนไทยอย่างหาที่สุดมิได้

พระมหากรุณาธิคุณแก่ไขสากล

พระราชกรณียกิจดังกล่าวนี้ เป็นเพียง

บางส่วนของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถพระราชทานความช่วยเหลือแก่ประชาชน ซึ่งยังมีพระราชกรณียกิจอีกนานัปการที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงทำนุบำรุงผดุงอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีอาชีพการงานที่เลี้ยงชีวิตได้ และมีสุขภาพอนามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ในอันที่จะประกอบกิจการเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติต่อไป

พระมหากรุณาธิคุณและพระปรีชาสามารถในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ หาได้ปรากฏเป็นที่แจ้งประจักษ์เฉพาะแต่ในบรรดาพสกนิกรของพระองค์เท่านั้น นานาชาติต่างก็ได้พากันยกย่องพระองค์ที่ทรงทุ่มเทอุทิศพระวรกายช่วยเหลือราษฎรผู้ยากไร้ของพระองค์ เช่น องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้ทูลเกล้าถวายเหรียญซีเรส ซึ่งได้อัญเชิญพระบรมสาทิสลักษณ์ของพระองค์มาปรากฏบนเหรียญซีเรส เพื่อแสดงว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ที่บำเพ็ญประโยชน์แก่โลกในด้านการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น องค์การยูเนสโกได้ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญทองโบริพุทโธแด่พระองค์เพื่อแสดงว่าพระองค์ได้ทรงเข้ามามีส่วนในงานอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของเอเชีย ซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจขององค์การยูเนสโก สมาคมเอเชีย (Asia Society) ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลด้านมนุษยธรรม (Humanitarian Award) แต่พระองค์ เป็นต้น

พระเกียรติยศและพระปรีชาสามารถในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ปรากฏจรขยาไปทั่วทุกมุมโลก สร้างความปลื้มปิติให้เกิดขึ้นแก่พสกนิกรชาวไทยของพระองค์ทุกคนซึ่งต่างล้วนสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และขอโน้มถวญความจงรักภักดี แทบเบื้องพระยุคลบาทสมเด็จพระแม่เจ้าแห่งมหาชนชาวไทยทั้งมวล

